

РЕЦЕНЗИЯ

за научноизследователската и учебно-преподавателската дейност

на гл. ас. д-р Надежда Петкова Делева –

кандидат в конкурса за придобиване на

академичната длъжност „доцент“

в СУ „Св. Климент Охридски“ – гр. София

Област на ВО – 2, хуманитарни науки;

Професионално направление – 2.1. филологии

(Славянски езици. Съвременен руски език –

Лексикология. Лексикография)

Обява – ДВ бр. 57/26.06.2020 г.

Рецензент: проф. д-р Стефка Иванова Георгиева – Пловдивски

университет „Паисий Хилендарски“.

Документацията по конкурса е в изправност и в съответствие със Закона за научните степени и звания; отговаря на изискванията на СУ „Св. Климент Охридски“ при заемане на академичната длъжност „доцент“. Единствен кандидат за участие в конкурса е гл.ас. д-р Надежда Петкова Делева от Катедрата по руски език на Факултета по Славянски филологии на СУ „Св. Климент Охридски“. Тя е завършила специалност руска филология с втора специалност българска филология на СУ през 1981 год. и е получила квалификация „специалист по руски език и литература и преподавател в средните училища; преводач“ (1977-1981 год.). От 1987 год. до сега Н. Делева работи на основен трудов договор в СУ „Св. Климент Охридски“

През 2001 год. Н. Делева е защитила докторска дисертация на тема: «Сопоставительное описание русских и болгарских пространственных предлогов (лексикографический аспект)» в Катедрата по руски език на СУ „Св. Климент Охридски“ с научен ръководител проф. И. Червенкова.

Представеният от кандидатката комплект материали е в пълно съответствие с Правилника на СУ „Климент Охридски“ за развитие на академичния състав и включва всички необходими документи. Справката с

представените материали показва, че кандидатката покрива напълно наукометричните показатели, необходими за участието ѝ в конкурса.

За участие в конкурса кандидатката е представила списък от над 40 публикации, сред които 2 самостоятелни монографии, 34 научни статии и доклади, от които 10 са публикувани в чужбина (част от тях са в съавторство), а също така участие като съставител на 2 речника; участие в научно редакторство и съставителство на 10 научни сборника.

Представените доклади са четени на конгреси, на международни и национални вузовски научни конференции.

Изследователската дейност на д-р Надежда Делева е свързана преди всичко със съпоставителни изследвания на руската лексикология, фразеология, с двуезичната лексикография и др.

Монографията *Пространственные предлоги в русском и болгарском языках (лексикографический аспект)*. С., 2020. Парадигма. 182 с. ISBN 978-954-326-415-5 е издадена по защитената докторска дисертация, което е доказателство за високото научно ниво на работата, и не се рецензира.

В конкурса д-р Н. Делева участва с хабилитационен труд *Русско-болгарские аналоги (лексикографический аспект)*, София, Парадигма, 2020. 228 с. ISBN 978-954-326-417-9. Монографията е оригинално и актуално в контекста на съвременните лингвистични и методични разработки изследване. Представен е проект за нов тип активен руско-български речник, основан на предварителна теоретична разработка, свързана с контрастивното изучаване на руския и българския език.

Написана е на руски език и се състои от увод, три глави, заключение, образци на речникови статии, словник и библиография (322 заглавия), списък на използваните електронни ресурси, лексикографски източници (общо 226 стр.).

В *увода* са поставени целите и конкретните задачи на изследването. Подчертана е спецификата на контрастивното изучаване на руския и българския език - следствие от наличието на лексикално сходство на фона на съществуващи различия. За конкретен предмет на изследването са избрани сравнително слабо изучени езикови единици, които не са еднакви от гледна точка на техните формални и семантични характеристики. В монографията д-р Н. Делева е обосновала възможността за създаване на активен речник, което е пръв опит за

прилагане на изискванията на интегралното описание за нуждите на двуезичната лексикография.

В първа глава: *„Теоретические основы активной лексикографии и двуязычные словари“* са представени теоретичните основи на концепцията за интегралното описание на езика и системната лексикография. Обоснована е актуалността на предприетото изследване. Аргументирано е твърдението на д-р Н. Делева, че речникът представлява основния текст за езика и той трябва да бъде разглеждан като най-пълното практическо пособие за активно овладяване на езиковите навици, нужни за правилната употреба от говорещия в различни ситуации на общуване. Авторката привежда аргументи в полза на твърдението, че експликацията на съчетаемостта е средство за разкриване и демонстрация на словообразователните, синтактичните, лексико-семантичните лингвистични характеристики на думата и това е особено характерно за близкородствените езици, каквито са руски и български и е една от основните трудности при усвояването им.

Авторката аргументирано обосновава избора на термина „аналози“ и прилагането му за целите на съпоставката на близкородствени езици.

Във втора глава: *„Сопоставительный анализ русско-болгарских аналогов“* е представена методологията на съпоставителното изследване, обоснована е интензификацията на изследванията, обусловена и от нуждата за методическо осигуряване на преподаването на чужди езици, теорията и практиката на превода, лексикологията, лексикографията. Уточнен е терминът „еквивалентност“ в рамките на съпоставителната лингвистика. За изходна в работата е приета методиката за съпоставяне на близкородствените руски и български език, която предполага цялостно съпоставяне на лексикалния състав единици с оглед на системните им връзки във всеки от езиците. Характерна особеност при съпоставката е двупосочеността при сравняването на езиците. Особено сполучливо е представена специфичната съчетаемост на словосъчетанията, които имат еквивалентна функция. Като начин за демонстриране на резултатите от съпоставянето е избрана речниковата форма.

В трета глава *„Содержание и структура русско-болгарского словаря аналогов“* е представен проект за руско-български речник на аналози като следствие от лексиколожки изследвания, насочен към ползвател-българин. Такъв тип речник д-р Н. Делева определя като речник от активен тип. На

началния етап от съставителството авторката предвижда разработването на речникови статии на прилагателни и съществителни. Присъединяваме се към твърдението, че бъдещият речник по жанр може да бъде характеризирани като двуезичен преводен, двупосочен, речник на съчетаемостта, с елементи на енциклопедичен и лингвокултурологически, а по характер като активен, тълковен, учебен.

В работата е аргументирана необходимостта речниковата статия на руско-българския речник на аналозите да включва разнообразна по характер и обширна по обем информация, разпределена в отделни зони. Авторката определя зоната на съчетаемостта като ключово място, което води до необходимостта от систематизация на основните типове съчетания, които следва да бъдат включени в речниковата статия. Специално място е отделено и на разработването на зоната с културологична информация, тъй като двуезичният речник може и трябва да се разглежда като едно от средствата за межкултурна комуникация.

В *заключението* е подчертана ползата от подобен тип речник, както при обучението, преподаването на чужд език, така и при превода и лексикографската практика и че подобен тип двуезичен руско-български речник се разработва за пръв път.

Словникът д-р Н. Делева е съставила на базата на сведенията от едноезични и двуезични речници, а също така и от лексически минимума и съдържа 3400 думи (прилагателни и съществителни).

В работата е показан пръв опит за разработване на руско-български речник на думи-аналози (съществителни и прилагателни) на базата на тяхното сравняване. Мотивира се и твърдението, че в днешно време на изискванията на ползвателите отговарят електронните речници, тъй като в тях степента на информативност е повишена за сметка на включването на звукова и и графична информация.

В работата е направен подробен и всеобхватен анализ на теоретичните постановки в руската и българската научна литература. Представена е сериозна библиография (322 заглавия) по изследвания проблем.

Монографията на д-р Н. Делева е самостоятелно научно изследване. Настоятелно ѝ препоръчвам да продължи изследването и реализира съставянето на руско-български речник на аналозите, което е нужно както за българската

изследователска наука, за българската русистика, така и за практическото използване на конкретния материал при обучението на руски език като чужд, при разработването на спецкурсове, на съвременни лексикографски пособия при превода и др. Хабилизационният труд на кандидатката е сериозен, задълбочен, аналитичен, интересен и оригинален. Можем убедено да приемем, че е принос в българските изследвания по лексикография.

С новаторски подход са написани и представените от д-р Н. Делева статиите и докладите, свързани с диапазона на изследователските ѝ интереси. Те обхващат различни проблемни полета:

1. *Лексикографско описание на руски и български език.* В разработките е направен анализ на руско-български лексикални единици и е приета новаторската концепция за интегралното описание на езика. Като най-приемлив за активния двуезичен речник на аналозите д-р Н. Делева предлага начин, при който съчетаемостта на заглавната единица се илюстрира посредством включването на систематизиран списък от свободни и несвободни словосъчетания (публикация № 3). Разгледани са междуезиковите съответствия с омонимичен характер (публ. №19); анализирани са специфичните семантико-синтактични особености на предлозите, които определят и принципите на тяхното представяне в речникова форма (публ. №11; 18). Д-р Н. Делева е представила основните руско-български и българско-руски терминологични речници, излезли в периода от 1944 до 2012 г. (публ. №13) и е разработила проект за руско-български речник, съдържащ лексикални единици, сходни по форма с частично или пълно съвпадане/несъвпадане на значенията, които получават различно терминологично обозначение (публ. №16); сполучливо е илюстрирана спецификата на краткия двуезичен речник (публ. №12). Д-р Н. Делева е подчертала необходимостта от създаване на серия електронни двуезични учебни речници, разработени на базата на лексически минимума за нуждите на обучението по чужд език (публ. № 14).

Интерес представляват и разработките на д-р Н. Делева, свързани с трудовете на изследователи-лексикографи и с популяризирането им: И.И. Срезневски, К. Петкович, Т. Коджов, Сава Филаретов, С.И. Влахов (публ. №7, 17. 21. 22). Тя справедливо е подчертала взаимовръзката между лексикографията и преводаческото дело (публ. №21).

2. *Съпоставително изследване на руско-български езикови съответствия (лексикални и фразеологични)*. Д-р Н. Делева анализира пространствените предлози и убедено приема, че дефиниционният анализ е специален метод за лингвистични изследвания (публ. №5), а в понятието лексикална двойка включва семантично еквивалентни руско-български лексикални единици (публ. №6). Изследвани са линейно-синтактичните особености на съюза да в славянските езици (публ. №10). В лингвокултурологичен аспект са разгледани и групи фразеологични единици с различни компоненти. Специално внимание е обърнато на спецификите при описание на културните конотации, образната семантика, дискурсивните практики (публ. № 8, 9). Анализирано е концептуалното поле „памет“ в двата езика; изразена е спецификата на фразеологичната и устойчивата метафорична съчетаемост на лексемите, свободните и устойчиви словосъчетания (публ. № 15). Д-р Н. Делева стига до извода, че между фразеологичните съчетания с еднакви компоненти е налице висока степен на близост в руската и българската лингвокултури (публ. №20).

3. *С чуждоезиковото обучение* са свързани разработките на д-р Н. Делева, обект на които е тестирането и нивата на владеене на езика (публ. №4). Авторката разграничава задачите за сертификационно тестване от задачите на преподаването на чужд език. Н. Делева участва в съставителството на 2 двуезични речника (публ. №23, 24), които активно се използват както при изучаването на чужд език, така и при преводите.

Представените за рецензиране публикации на д-р Надежда Делева са свързани в теоретичен и практически план с работата ѝ като изследовател и преподавател по руски език в Катедрата по руски език на СУ и се отличават с оригиналност, актуалност и новаторски търсения.

Д-р Надежда Делева има значителен преподавателски стаж и опит. След завършването на висшето си образование тя е работила като учител по руски език, а от 1987 год. и до днес работи в СУ "Св. Климент Охридски" в Катедрата по руски език.

От 2011 год. д-р Надежда Делева води лекции и упражнения по Съвременен руски език (Лексикология. Лексикография) на студентите от бакалавърската степен и курс по Двуезична лексикография на студентите-магистри във факултета по славянска филология, а така също и курсове по Терминология и Странознание във Философския факултет на СУ.

Участвала е в разработването на Тестови изпитни материали за нива А1-С1, а така също в съставителството на 10 научни сборника.

Върху посочените публикации д-р Н. Делева е представила над 30 цитирания в авторитетни издания.

В резултат от запознаването ми с представените от кандидатката материали, смятам, че тя напълно отговаря на националните стандарти както и на изискванията на Правилника на СУ „Св. Климент Охридски“ за заемане на академичната длъжност **доцент**. Работите ѝ покриват минималните изисквания, определени в Закона.

Всичко това ми дава достатъчно основания убедено да препоръчам на уважаемото научно жури да гласува положително, а на Научния съвет на Факултета по славянски филологии на СУ „Св. Климент Охридски“ да избере гл.ас. д-р Надежда Петкова Делева на академичната длъжност **доцент (Славянски езици. Съвременен руски език – лексикология, лексикография) по професионално направление Филология 2.1., научна специалност Съвременен руски език – лексикология, лексикография в СУ „Климент Охридски“.**

17.10.2020 год.

Пловдив

Рецензент:

(проф. д-р Ст. Георгиева)